

Open in app ↗

Medium

Search

Desi Stack · Following

★ Member-only story

Lindy Effect

Original draft of an article in Marathi in the newspaper Sakal

3 min read · Just now

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Share

More

तिसरा मेंदू

डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

सध्याच्या काळात पैसे गुंतवण्यासाठी अनेक पर्याय उपलब्ध आहेत. बँकेत मुदत-ठेव, शेअर बाजार, म्युच्युअल फंड्स, जमीन-घर खरेदी आणि सर्वात आधुनिक मार्ग म्हणजे क्रिप्टो चलन. पण त्यातील एका पर्यायाची लोकप्रियता अगदी अनादी काळापासून जशीच्या तशी आहे, ते म्हणजे, सोनं. मागणी-पुरवठ्याचे नियम त्यालाही लागत असले तरी सर्वसाधारणपणे भाववादीच्या बरोबर कमी-जास्त होणारे, सुरक्षित, जागतिक स्तरावर विश्वासार्ह आणि तरल म्हणजेच वेळप्रसंगी कधीही मोडून पैसे उभे करता येणारे, ते म्हणजे सोनं. म्हणून एका पिढीकडून दुसरीकडे, लग्नप्रसंगी एका कुटुंबातून दुसऱ्याकडे देवाणपेवाण होऊन, पै-पै साठवून हे चमकदार 'धान' सांभाळले जाते आणि सणासुदीला 'लक्ष्मी' स्वरूपात पूजले पण जाते. शेकडो वर्षे इतली पण यात काही बदल नाही. चिरकाल जिवंत राहणाऱ्या कल्पनांच्या 'मेटल मॉडेल' (मान:प्राकृत) अथवा विचारचित्राला 'लॅंडी इफेक्ट' म्हणजेच सोप्या भाषेत 'जुनं ते सोनं' असे म्हणतात. जे आतापर्यंत, हजारो वर्षे टिकले आहे ते चापुकेही अंतर्काल टिकेल अशी या 'विचारचित्रा'मागील भूमिका आहे.

‘जुने ते सोने’ ओळखण्याचे महत्त्व

अमेरिकी विचारवंतांनी १९६० च्या दशकात 'ब्रॉडवे' नाटकांच्या दौर्धकालीन अस्तित्वाचे निरीक्षण करत 'लॅंडी इफेक्ट'चा सिद्धांत मांडला. नंतर, नसीम निकोलस तालेब यांनी त्याला लोकप्रिय केले. या सिद्धांतानुसार, नष्ट न होणाऱ्या गोष्टी, जसे की कल्पना, तंत्रज्ञान, पुस्तके किंवा परंपरा या जितक्या जुन्या असतात, तितके त्यांचे भविष्य अधिक उज्वल व टिकाऊ असते. सापे उदाहरण सांगायचे तर, जर एखादा पुस्तक ५० वर्षे अस्तित्वात राहिले असेल, तर ते अजून ५० वर्षे टिकाऊपणे शक्यता जास्त आहे. भारतातील कोणत्याही शास्त्र-अभियांत्रिकीच्या विद्यार्थ्याला विचारले की, १२वीला भौतिकशास्त्राचा अभ्यास करताना केला तर बहुतेकांचं उत्तर येईल एच.सी. वर्माचं 'कॉन्सेप्ट्स ऑफ फिजिक्स' १९९०च्या दशकातील हे पुस्तक अजूनही टिकून आहे. अशीच प्रत्येक शाखेची, त्यातील विषयांची जुनी-लोकप्रिय पाठ्यपुस्तके (क्लासिक्स) असतात. त्यावाचून अभ्यासाचे 'पान' हळूत नाही. काळानुसार काही बदल होतात; पण बहुतांशी मूळ गाभा तोच राहतात. इतर समाजजीवनातही हेच घडते. आपण संत ज्ञानेश्वरांच्या- तुकोबाराबांच्या अभंग, दामोदरातील समर्थ रामदास स्वामींच्या ओव्या सहज उद्धृत करीत असतो, याचे कारण ते अजूनही समर्थोचित आहेत.

फॅशनप्रमाणेच आहार विषयात कायम काहीतरी नवीन वारे वाहात असतात. कधी किटो, तर कधी लो-कार्ब, कधी सतत खा, तर कधी दोनच वेळेला. असे एक ना अनेक. भूक लागेल तेव्हा आणि आपली आज्ञा जे खात होती ते साधारणतः आपणही खाल्लं तर ते चांगलं मानवंतं. या क्षेत्रात अजून एक ट्रेड दिसतो. अमेरिकेतील (आणि आता भारतातही) प्रसिद्ध असलेल्या कॅरेममध्ये काही पेय (आणि त्याच्या किमती) पहिल्या की तोंडात बोटे (आश्चर्याने!!!) जातात. 'टर्मरिक लॅट्टे' हा प्रकार भारी लोकप्रिय झाला आहे, खरं म्हणजे, भारतीय भरत वर्षानुवर्षे प्यायले जाणारे ते हळदीचे दूध!!! नवीन उत्पादन म्हणून समोर आणलं आणि प्रसिद्ध झालं. शेकडो वर्षे ज्ञात असलेल्या त्याच्या गुणधर्मनिच-ई-कॉमर्सद्वारे कितीही व्यवहार होत असले तरी, जवळच्या किराणामालाच्या दुकानात असलेली आपली वही-खातं अजून चालू आहे. लहान कुटुंबांत चालवलेली, वेळेला उसने देणारी ही व्यवस्था अजून टिकून आहे, कारण संबंध, स्थानमाहत्त्व आणि विश्वास हे कायम टिकणारे असतात. आरोग्यक्षेत्रात कितीही प्रगती झाली, नवनवीन तंत्रज्ञान आले, द्रव्य पद्धतीने उपचार चालू झाले, तरी अनुभवसिद्ध डॉक्टरांच्या रोगनिदानाला, नाडीपरीक्षेला अजूनही स्थान आहे. त्यांच्या

आस्वासाक बोलण्यातच अर्धा अंजार पडून जात असावा असे वाटते. त्यामुळे या कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या, यंत्रमानवांच्या जगातही (आणि भविष्यातही) डॉक्टरांचे महत्त्व अबाधित राहणार आहे. हजारो वर्षांच्या इतिहासाने समृद्ध असलेल्या आपल्या देशात, जागोजागी, पदोपदी 'लॅंडी इफेक्ट'ची उदाहरणे सापडतात. मंदिरे, शास्त्र, पाककला, परंपरा आणि जीवन मूल्ये आपण काहीप्रमाणात का होईना जपली आहेत. आपण अनेकदा (गस्त्र-करण नसताना) नवतेच्या मागे धावतो, काहीतरी पूर्वापिशा वेगळे- हटके करायचं या हड्ड्यायी. वर्षातून दहा वेळा दिशा बदलणारा ('पिव्हट' करणारा) स्टार्टअप. भाषणात दुसऱ्या दिवशी घोरण बदलणारा पलटू राम राजकारणी. रोज नवे ब्रँडिंग करून सल्ला देणारा इन्फ्लुएन्सर, अशी अनेक उदाहरणे आहेत.

'लॅंडी इफेक्ट' हा काही नवीन गोष्टींना नाकारण्याचा सल्ला देत नाही. जे टिकले आहे त्याचा विचार करा, एवढेच तो सुचवतो. अनेक स्थित्यंतरातही जे शाबूत राहिलं त्याचा आपण खोल विचार करायला हवा. निर्णय घ्यायचा असेल, काय याचावे, काय खावे, कोणत्या सल्ल्यावर विश्वास ठेवावा, तेव्हा विचार करा की, याने काळाची कसोटो पार केली आहे का?

जुनं ते सोनं

सध्याच्या काळात पैसे गुंतवण्यासाठी अनेक पर्याय उपलब्ध आहेत. बँकेत मुदत-ठेव (फिक्स्ड डिपॉझिट), शेअर बाजार, म्युच्युअल फंड्स, जमीन-घर खरेदी आणि सर्वात आधुनिक मार्ग म्हणजे क्रिप्टो चलन. पण त्यातील एका पर्यायाची लोकप्रियता अगदी अनादी काळापासून जशीच्या तशी आहे, ते म्हणजे, सोनं. मागणी-पुरवठ्याचे नियम त्यालाही लागत असले तरी सर्वसाधारणपणे भाववादीच्या

बरोबर कमी-जास्त होणारे, सुरक्षित, जागतिक स्तरावर विश्वासार्ह आणि तरल (लिक्वीड) म्हणजेच वेळप्रसंगी कधीही मोडून पैसे उभे करता येणारे, ते म्हणजे सोनं. म्हणूच एका पिढीकडून दुसरीकडे, लग्नप्रसंगी एका कुटुंबातून दुसऱ्याकडे देवाणघेवाण होऊन, पै-पै साठवून हे चमकदार 'धन' सांभाळले जाते आणि सणासुदीला 'लक्ष्मी' स्वरूपात पुजले पण जाते. शेकडो वर्षे झाली पण यात काही बदल नाही. अनेक राजे-राजवाडे होऊन गेले, अनेक तेजी-मंदीचे काळ येऊन गेले पण सोन्याची शान तशीच आहे. अशाप्रकारे चिरकाल जिवंत राहणाऱ्या कल्पनांच्या 'मॅटल मॉडेल' (मनःप्रारूप) अथवा विचार-चित्राला 'लिंग्डी इफेक्ट' म्हणजेच सोप्या भाषेत 'जुनं ते सोनं' असे म्हणतात. जे आतापर्यंत, हजारो वर्षे टिकले आहे ते यापुढेही अनंतकाल टिकेल अशी या विचारचित्रामागची भूमिका आहे.

१९६० च्या दशकात अमेरिकेतील विचारवंतांनी ब्रॉडवे नाटकांच्या दीर्घकालीन अस्तित्वाचे निरीक्षण करत "लिंग्डी इफेक्ट" चा सिद्धांत मांडला. नंतर, नसीम निकोलस तालेब यांनी त्याला लोकप्रिय केला. या सिद्धांतानुसार, नष्ट न होणाऱ्या गोष्टी, जसे की कल्पना, तंत्रज्ञान, पुस्तके किंवा परंपरा या जितक्या जुन्या असतात, तितके त्यांचे भविष्य अधिक उज्ज्वल व टिकाऊ असते. साधे उदाहरण सांगायचं तर, जर एखादं पुस्तक ५० वर्षे अस्तित्वात राहिलं असेल, तर ते अजून ५० वर्षे टिकण्याची शक्यता जास्त आहे. शेकडो वर्षांपूर्वी चाणक्य यांनी लिहिलेलं अर्थशास्त्र. त्याच्यातील राज्यकारभार आणि धोरणातील धडे आजही एमबीए वर्गात आणि राजनीतीच्या-धोरणात्मक प्रशिक्षणात गिरवले जातात. का? कारण कालानुरूप असल्याने प्रत्येक पिढीत ते टिकून राहिले आहेत आणि या विचारचित्रानुसार ते भविष्यातही राहतील हा कयास आहे. अशीच काही इतर उदाहरणे पाहूयात.

भारतातील कोणत्याही शास्त्र-अभियांत्रिकीच्या विद्यार्थ्याला विचारलं की १२वी ला भौतिक-शास्त्राचा अभ्यास कशातून केला तर बहुतेकांचं उत्तर येईल एच.सी. वर्माचं "कॉन्सेप्ट्स ऑफ फिजिक्स". १९९० च्या दशकातील हे पुस्तक अजूनही टिकून आहे. अशीच प्रत्येक शाखेची, त्यातील विषयांची जुनी-लोकप्रिय पाठ्यपुस्तके (क्लासिक्स) असतात त्यावाचून अभ्यासाचे 'पान' हालत नाही. काळानुसार काही बदल होतात पण बहुतांशी मूळ गाभा तोच राहतो. इतर समाज-जीवनातही आजही आपण संत ज्ञानोबारायांचे-तुकोबारायांचे अभंग, दासबोधातील समर्थ रामदास स्वामींच्या ओव्या सहज उद्धृत करीत असतो कारण ते अजून समयोचित (रिलेव्हन्ट) राहिले आहेत. शेवटी, जुनं ते सोनं.

फॅशन प्रमाणेच आहार विषयात कायम काहीतरी नवीन वारे (ट्रेंड्स) वाहत असतात. कधी किटो, तर कधी लो-कार्ब्स, कधी सतत खा, तर कधी दोनच वेळेला. असे एक ना अनेक. भूक लागेल तेंव्हा, थोडा अवकाश (म्हणजे पोटात जागा) ठेवून, आणि आपली आजी जे खात होती ते साधारणतः आपणही खाल्लं तर ते चांगलं मानवतं, नाही का? हेच शाश्वत तत्व आहे. या क्षेत्रात अजून एक ट्रेंड दिसून येतो. अमेरिकेतील (आणि आता भारतातही) प्रसिद्ध असलेली कॅफे मध्ये काही पेय (आणि त्याच्या किमती) पहिल्या की तोंडात बोट (आश्चर्याने!!) जातात. 'टर्मरिक लॅट्टे' हा प्रकार भारी लोकप्रिय झाला आहे. खरं म्हणजे, भारतीय घरात वर्षानुवर्षे प्यायले जाणारे ते हळदीचे दूध!!! नवीन उत्पादन म्हणून समोर आणलं आणि प्रसिद्ध झालं शेकडो वर्षे ज्ञात असलेल्या त्याच्या गुणधर्मनिच.

कितीही ई-कॉमर्स द्वारे व्यवहार होत असले तरी, जवळच्या किराणामालाच्या दुकानात असलेली आपली वही-खातं अजून चालू आहे. लहान कुटुंबाद्वारे चालवलेली, वेळेला उसने देणारी ही व्यवस्था अजून

टिकून आहे, कारण संबंध, स्थानमाहात्म्य आणि विश्वास हे कायम टिकणारे असतात.

आरोग्यक्षेत्रात कितीही प्रगती झाली, नवनवीन तंत्रज्ञान आले, दूरस्थ (रिमोट) पद्धतीने उपचार चालू झाले तरी अनुभव सिद्ध डॉक्टरांच्या रोग-निदानाला, नाडी परीक्षेला अजूनही स्थान आहे. त्यांच्या आश्वासक बोलण्यातच अर्धा आजार पळून जात असावा असे वाटते. त्यामुळे या कृत्रिम बुद्धिमतेच्या ('आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स'), यंत्रमानवांच्या जगातही (आणि भविष्यातही) डॉक्टरांचे महत्व अबाधितच राहणार आहे.

हजारो वर्षांच्या इतिहासाने समृद्ध असलेल्या आपल्या देशात, जागोजागी, पदोपदी 'लिंगी इफेक्ट'ची उदाहरणे सापडतात. मंदिरे, शास्त्र, पाककला, परंपरा आणि जीवन मूल्ये आपण काहीप्रमाणात का होईना जपली आहेत. आपण अनेकदा (गरज-कारण नसताना) नवतेच्या मागे धावतो, काहीतरी पूर्वीपेक्षा वेगळं-हटके करायचं या हट्टापायी. वर्षातून दहा वेळा दिशा बदलणारा ('पिक्चर' करणारा) स्टार्टअप. भाषणात दुसऱ्या दिवशी धोरण बदलणारा पलटूराम राजकारणी. रोज नवे ब्रँडिंग करून सल्ला देणारा इन्फ्लुएन्सर, अशी एक ना अनेक उदाहरणे आहेत.

'लिंगी इफेक्ट' हा काही नवीन गोष्टींना नाकारण्याचा सल्ला नक्कीच देत नाही. कोणतीही गोष्ट करताना, जे टिकले आहे त्याचाही विचार करा एवढेच तो सुचवतो. अनेक स्थित्यंतरातही जे शाबूत राहिलं त्याचा आपण खोल विचार करायला हवा. पुढच्या वेळी तुम्हाला निर्णय घ्यायचा असेल, काय वाचावे, काय खावे, कोणत्या सल्ल्यावर विश्वास ठेवावा, तेंव्हा विचार करा की याने काळाची कसोटी पार केली आहे का?

• डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

Sakal

Marathi

Mental Models

Nassim Taleb

Lindy Effect

Following

Published in Desi Stack

61 followers · Last published just now

Stories related to innovation and technology in India. Also includes discovering various aspects of ancient Indian Knowledge System.

Edit profile

Written by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

1.7K followers · 2.1K following

PhD in Geometric Modeling | Google Developer Expert (Machine Learning) | Top Writer 3x (Medium) | More at <https://www.linkedin.com/in/yogeshkulkarni/>

No responses yet

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

What are your thoughts?

Recommended from Medium

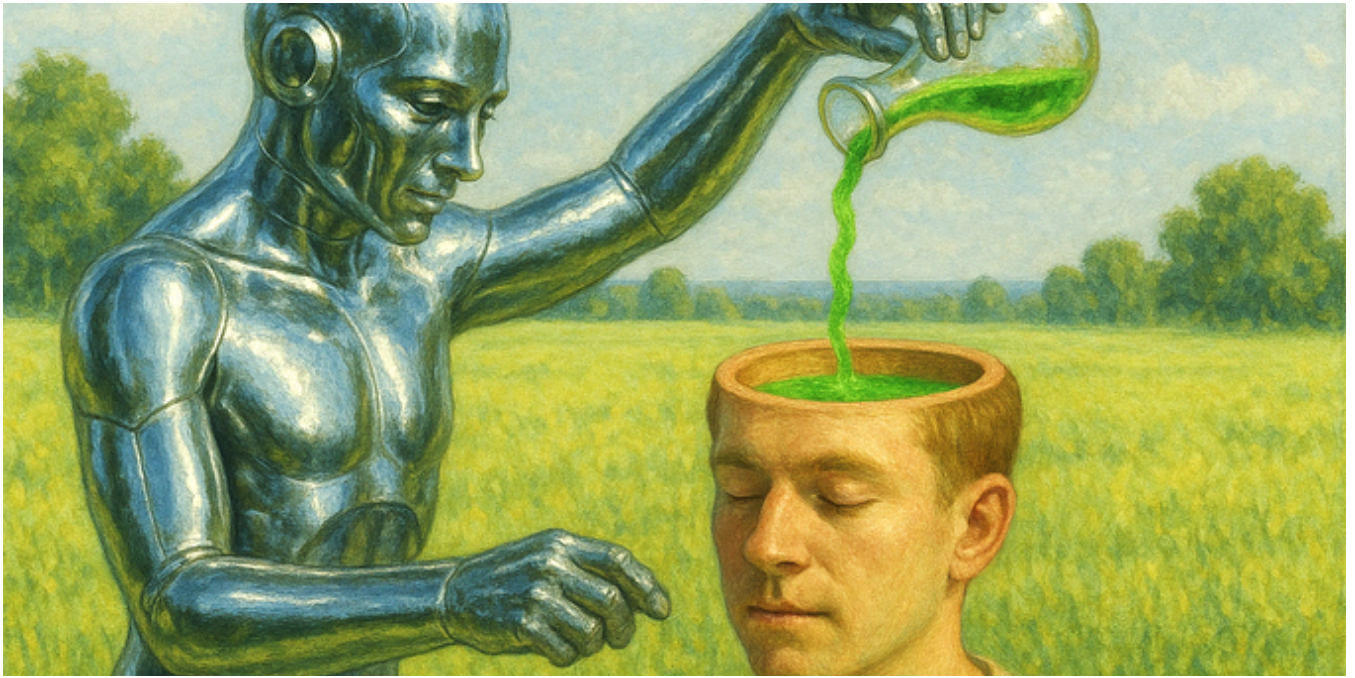
UPHS - UP Relmon		UP - PHILIPPINE GENERAL HOSPITAL					
Name:	SUMABAT, BENAMIN AMBROS	Age:	19	Sex:	M	Ward / Bed No.:	EMERGENCY ROOM
Brief Summary of Hx and PE: 12 hours prior patient deliberately took in 4 tabs of mufenamic acid 500mg/tab, 4 tabs of paracetamol 500mg/tab, 20 tabs of Salbutamol 2mg/tab, 10 tabs of Cetirizine 10mg/tab because of pervasive thoughts of helplessness and hopelessness.							
Diagnosis: Toxic effects of multiple drug ingestion (Mufenamic acid, Paracetamol, Salbutamol, Cetirizine), non-accidental, deliberate, w/ minor signs of toxicity; Persistent depressive disorder, with intermittent major depressive episodes, early onset, with panic attacks, & psychotic features.							
We are referring for:							
☐ 1. Opinion		☐ 2. Pre-Op Clearance					
☐ 3. Opinion and co-management		☒ 4. Follow - up					
☐ 5. Others: _____							
Attached is the Clinical Abstract.							

 Benj Gabun Sumabat

What Happens If You Live the Next Day After a Suicide Attempt?

6d ago 2.2K 36

Jordan Gibbs

ChatGPT Is Poisoning Your Brain...

Here's How to Stop It Before It's Too Late.

Apr 30

9K

438

 In Psyc Digest by Alessia Fransisca

The 1-Minute Introduction That Makes People Remember You Forever

A Behavioral Scientist's Trick to Hack the "Halo Effect"

23h ago 28K 675

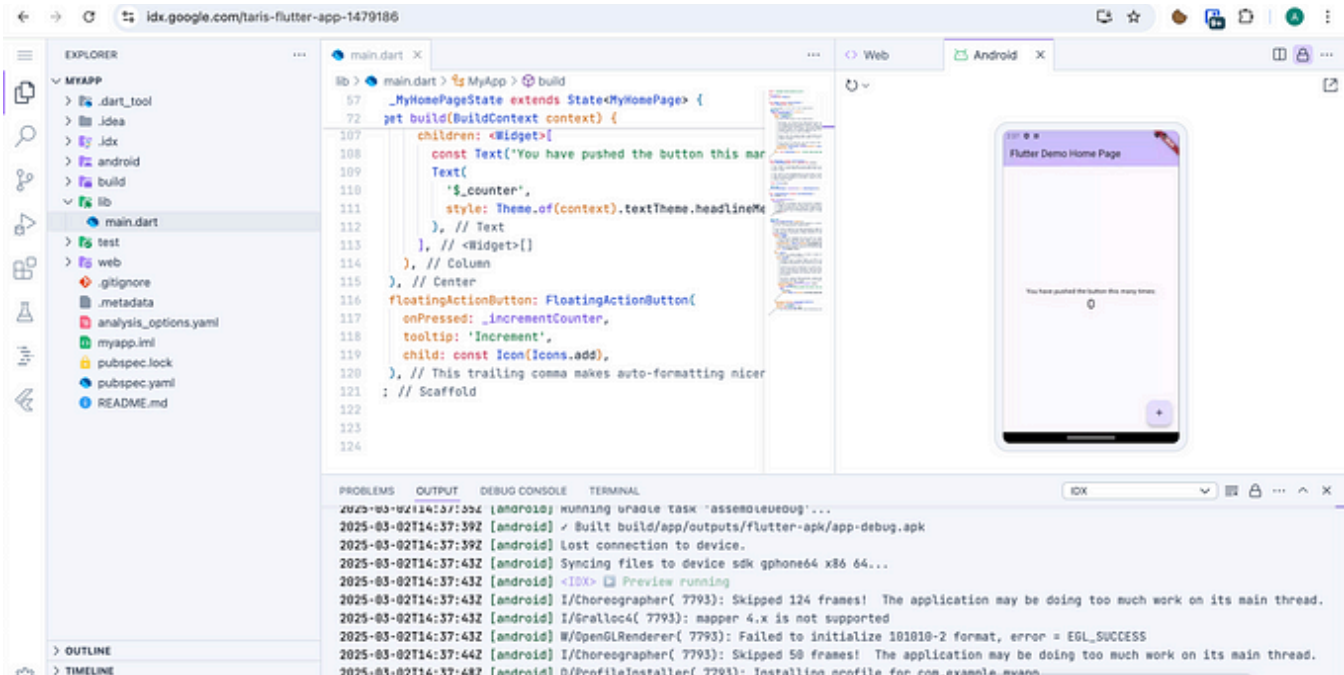
 iris 98

the cost of knowing

sometimes, the truth doesn't heal, it just hurts.

May 19 3.7K 70

 In Coding Beauty by Tari Ibaba

This new IDE from Google is an absolute game changer

This new IDE from Google is seriously revolutionary.

🌟 Mar 12 🖱️ 5.7K 💬 337

 In The Interstitial by Abhinav Anne

The Ceiling Fan Test

Every night before bed, she did the ceiling fan test.

4d ago

1.3K

31

See more recommendations